

Utdannings- og forskningsdepartement
Postboks 8119 Dep.

0032 OSLO

Sámediggeráddi
Sametingsrádet
Kautokeinoeiein 50
N-9730 KARASJOK
Telefovdna +47 78 47 40 00
Telefákssa +47 78 47 40 90
samediggi@samediggi.no
www.samediggi.no
NO 974 760 347

ÁŠŠEMEANNUDEADDJI/SAKSBEHANDLER DIN ČUJ./DERES REF.

MIN ČUJ./VÅR REF.

BEAIVI/DATO

04/2875 - 1

18.05.2004

Forskningspolitiske råd fra Sametinget til den kommende stortingsmeldingen om forskning

Innledningsvis vil Sametinget beklage at vi ikke var blant institusjonene som ble bedt om å komme med innspill til stortingsmeldingen om forskning som er planlagt å legges fram våren 2005. Etter telefonisk kontakt med forskningsavdelingen i Utdannings- og forskningsdepartementet har vi fått klarsignal til å komme med innspill likevel. Sametinget vil framover ha stadig sterkere fokus på forskning, og vi henstiller derfor departementet om at vi blir hørt i forskningspolitiske saker.

Det samiske samfunn er i en brytning mellom det tradisjonelle og det moderne. De tradisjonelle samiske primærnæringene, spesielt reindrifta, vil sannsynligvis oppleve endringene som ganske problematisk. For å sikre ei bærekraftig utvikling av det samiske samfunn, og for å styrke samers evne til å mestre framtidens utfordringer, er det av svært stor betydning å satse på samisk forskning, og å rekruttere flere samer til forskningen. Det vil også gi samer en dypere kulturforståelse og økt bevissthet i forhold til egen identitet, samt at det vil gi storsamfunnet nødvendig kunnskap om det samiske samfunn.

Sametinget uttrykker stor tilfredshet med at regjeringen utarbeidet St.meld. nr. 34 (2001-2002) *Kvalitetsreformen Om høyere samisk utdanning og forskning*. Dette viser at regjeringen signaliserer vilje til å satse på samisk høyere utdanning og forskning. Det er av avgjørende betydning at tiltakene som Stortinget vedtok, og som også skisseres i meldingen, blir fulgt opp og realisert og følgelig må det bevilges tilstrekkelig med midler til dette arbeidet.

Forskningsrådet utarbeidet en handlingsplan for satsing på samisk forskning (vedtatt av NFR sitt hovedstyre 6. september 2000) der det slås fast at "*behovet for kompetansebygging og rekruttering til samisk forskning er stort*" og at "*det er behov for særskilte tiltak for samisk forskerutdanning*". Også andre rapporter konkluderer med det samme. Det må satses mer på samisk forskning og det må utdannes flere samiske forskere. Dette er helt nødvendig for å sikre levedyktige samiske samfunn.

En rekke institusjoner er i dag på en eller annen måte involvert i samisk forskning. Imidlertid er det svært få institusjoner som har samisk forskning som eksplisitt satsingsområde. Sámi allaskuvla (Samisk høyskole) spiller en helt sentral rolle innenfor samisk forskning og høyere utdanning ved at både forskning, undervisning og administrasjonen ved høyskolen, som eneste utdanningsinstitusjon i Norge, kommuniserer på samisk. Dette er svært viktig for å styrke og bevare det samiske språk. Behovet for forskere med solide kunnskaper i samisk er stort og det er stadig økende. Dette gjelder ikke bare innenfor de fagområdene Sámi allaskuvla til nå har undervist i, og forsket på, det er gjeldende for alle forskningsfelt.

Sámi allaskuvla er en svært viktig institusjon i forhold til å sikre at samer får samme rett til utdanning som nordmenn. Dette er en grunnleggende verdi i vårt samfunn.

I et slikt perspektiv er det også viktig at statistikk og annet vitenskapelig arbeid som omhandler samiske spørsmål blir gjort lettere tilgjengelig, både for forskere og for allmenheten, slik at alle skal kunne benytte seg av den kunnskapen som finnes. I så måte er Samisk arkiv svært sentralt, og det bør bevilges betydelige midler slik at Samisk arkiv blir satt i stand til å betjene forskere og innbyggerne generelt på en tilfredsstillende måte. Dette kan gjøres på flere måter, men Sametinget ser det som mest hensiktsmessig at Samisk arkiv blir et eget statsarkiv underlagt Riksarkivaren.

Lærerutdanningen og førskolelærerutdanningen ved Sámi allaskuvla er viktig for å sikre rekruttering av samisktalende lærere og førskolelærere. Imidlertid er det viktig at Sámi allaskuvla utvikler et bredere studietilbud som kan medvirke til rekruttering av samiskspråklige forskere innenfor langt flere fagfelt. Det vil også være et ledd i at Sámi allaskuvla blir akkreditert som vitenskapelig høyskole, noe Mjøs-utvalget tok til orde for. Da er det helt nødvendig å drive forskning og utdanning på et bredere grunnlag enn i dag, blant annet fordi regjeringen har signalisert at ei endring av status for høyskolen ikke er aktuelt hvis Sámi allaskuvla kun har knutepunktansvar for samisk lærerutdanning. Noen av de viktigste områdene som Sámi Allaskuvla bør ha et overordnet ansvar for på sikt, er utvikling av det samiske språkstudiet til et vitenskapelig fag og urfolksstudier. Det er også spesielt viktig at det opprettes studier som kan virke attraktive for mannlige studenter.

Sametinget ser det som viktig at nødvendige tiltak treffes slik at Sámi allaskuvla får endret status til vitenskapelig høyskole.

Store deler av den voksne samiske befolkningen fyller ikke de formelle kravene til studiekompetanse. Det bør legges til rette for at også denne gruppen skal kunne ta høyere utdanning. Det bør også opprettes langt flere stipendiatstillinger på master- og doktorgradsnivå forbeholdt samer, eller forskning på samiske spørsmål, for å øke rekrutteringen til samisk forskning. Også akademisk kontakt med andre urfolk, f.eks. urfolk fra Grønland, Australia og Nord- og Sør-Amerika bør være et satsingsområde, både for samiske forskere og for samiske studenter under høyere utdanning. Derfor bør det stilles midler til rådighet for flere reisestipendordninger.

Nordisk Samisk Institutt (NSI) har vært gjennom en vanskelig periode på grunn av usikkerheten rundt tilknytningsformen i forhold til Nordisk Ministerråd og departementene. Denne prosessen har medført stor bekymring for de tilsatte ved instituttet som har hatt grunn til å frykte for sine jobber. I den forbindelse har Samisk parlamentarisk råd kommet med innspill til Ministerrådet om hvordan Instituttet fortsatt kan beholde sitt særpreg som allsamisk(nordisk) institusjon til tross for at eierforholdet overføres til vertslandet .

Sametinget forventer at dette følges opp, slik at det skapes arbeidsro og forutsigbarhet både for forskere og de øvrige tilsatte.

Sametinget vil presisere at Nordisk samisk institutt den eneste nordiske eneste forskningsinstitusjonen som fullt ut har et allsamisk perspektiv.

Fra svensk og spesielt finsk side har det vært uttrykt bekymring for at den nye tilknytningsformen vil medføre at det nordiske, allsamiske perspektivet på sikt blir visket ut. Instituttet har gjort det klart at uansett tilknytningsform skal de inneha et allsamisk perspektiv. Derfor er det viktig at departementet tar hensyn til at Nordisk Samisk Institutt er en nordisk institusjon, og at ikke norske direktiver motvirker dette. Derfor bør NSI av departementet bli behandlet som en nordisk institusjon og ikke underlegges de samme lover og regler som de nasjonale institusjonene. I tilfeller der norske direktiver og forordninger kan innvirke på det nordiske perspektivet må NSI behandles isolert og ikke sammen med nasjonale forskningsinstitusjoner.

Nordisk Samisk Institutt driver sin forskningsvirksomhet konsentrert om tre hovedsatsingsområder: samfunnsforskning, samisk språkforskning og rettshistorisk forskning. NSI spiller en svært viktig rolle for samisk forskning og ikke minst for rekruttering av samiske forskere. Fire av forskerne ved Instituttet har siden 1997 disputert, og det er ei målsetting at flere vil ta doktorgrad de nærmeste år.

Nordisk Ministerråd har ved ulike anledninger vurdert de nordiske forskningsinstitusjonene de har finansiert, deriblant NSI. Brändström-rapporten er en av de rapportene som evaluerer NSI. Rapporten konkluderer med at Instituttet driver forskning av høy kvalitet, men at Instituttet er underbemannet. Når instituttet nå blir nærmere tilknyttet Norge som vertsland, vil det være naturlig at Utdannings- og forskningsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet bidrar med flere midler slik at bemanningssituasjonen ved Nordisk Samisk Institutt blir forbedret.

Sametinget ser et stort potensiale i det nye vitenskapsbygget som er planlagt i Guovdageaidnu. Ei samlokalisering og delvis samorganisering av Sámi Allaskuvla og Nordisk Samisk Institutt vil gi en rekke positive ringvirkninger for de impliserte institusjonene og for samisk forskning generelt. I den anledning anmoder Sametinget myndighetene om så langt som mulig å tilstrebe en tidligere ferdigstilling av vitenskapsbygget enn først planlagt.

Universitetet i Tromsø har et særlig ansvar for forskerutdanning i samisk språk, fordi de gir utdanning i samisk språk på master- og doktorgradsnivå. Senter for samiske studier ved Universitetet i Tromsø gir med sin tverrfaglighet også et svært viktig bidrag til bredden i samisk forskning. Sametinget er av den oppfatning at det må legges til rette for et tettere samarbeid mellom Universitetet i Tromsø og forskningsmiljøet i Guovdageaidnu uten at det endrer på utdannings- og forskningsinstitusjonenes selvstendighet i Guovdageaidnu. Dette er viktig for å øke rekrutteringen til samisk forskning og for at samisk forskning kan gis et kvalitativt løft, til det beste for hele det samiske samfunnet.

Lule- og sørsamisk forskning er blant de områdene som er aller verst stilt i dag. Her spiller høyskolene i henholdsvis Bodø og Nord-Trøndelag svært viktige roller i arbeidet med å revitalisere lule- og sørsamisk språk. Høgskolene i Bodø og Nord-Trøndelag sitt ansvar avgrenses til å omfatte henholdsvis tilbud i lulesamisk språk i en lærerutdanningskontekst og i sørsamisk språk som ledd i lærerutdanningen. Sámi allaskuvla og Universitetet i Tromsø er tiltenkt hovedansvaret for utdanning og forskning i samisk språk, også i forhold til sørsamisk.

Situasjonen for lule- og sørsamisk er så prekær at skal språket overleve må straksiltak settes i verk for å øke rekrutteringen til disse fagene. Samtidig er det en stor mangel på forskere som behersker lule- og sørsamisk språk i tilstrekkelig grad. Derfor må det settes inn særlige tiltak for å øke rekrutteringen til disse fagene, og det bør signaliseres at det er vilje til å stille midler til rådighet for at de som velger å fordype seg i disse fagene har mulighet til å bygge seg en karriere innen fagfeltet. Den sørsamiske befolkningen er spredt over store områder. Det finnes ikke noe kjerneområde for sørsamisk kultur og språk og dette fører til at det sørsamiske språket er under spesielt sterkt press.

Sametinget er bekymret for konsekvensene for samisk forskning hvis Program for samisk forskning i Norges forskningsråd legges ned ved utgangen av 2005 slik det er planlagt. En nedleggelse av Program for samisk forskning vil føre til en dramatisk reduksjon av midler som er disponible for samisk forskning. Sametinget mener også at en nedleggelse vil være i strid med tidligere signaler både fra Utdannings- og forskningsministeren og fra Norges forskningsråd om at det skal satses mer på samisk forskning. Det samiske forskningsmiljøet er lite og sårbart, og arbeidssituasjonen for samiske forskere er preget av stor grad av usikkerhet. En reduksjon av tilgjengelige midler for samisk forskning vil føre til ytterligere uforutsigbarhet for samisk forskning, og vil utvilsomt også føre til en betydelig reduksjon av rekrutteringen av samiske forskere.

Sametinget ber derfor om at programperioden utvides med ytterligere fem år, samt at Program for samisk forskning får tilført økte midler slik at de kan finansiere flere forskningsprosjekter. Det er viktig at Program for samisk forskning ikke medfører at Forskningsrådet reduserer støtten til samiske forskningsprosjekter i andre programmer. Forskningsrådet bør vurdere muligheten for at ett av medlemmene i styret til Program for samisk forskning har sørsamisk forskererfaring. Dessuten mener Sametinget at det også innenfor andre programmer i Forskningsrådet bør bevilges mer til samiske forskningsprosjekter.

Sametinget var kritisk til flertallsinnstillingen i Ryssdal-utvalget som tok til orde for en ny lov om universiteter og høyskoler. Sametinget fryktet at flertallsinnstillingen kunne føre til at kvoteordningen for samiske studenter ved visse utdanninger ved f.eks. universitetene i Tromsø og Bergen ville opphøre. Kvoteordningen er av svært stor betydning for å sikre rekruttering til samisk forskning. Sametinget ber om at det legges vekt på at kvoteordningene for samiske studenter ved universiteter og høyskoler blir samkjørt i den forstand at de praktiseres likt ved de ulike utdanningsinstitusjonene. Sametinget er tilfreds med at Utdannings- og forskningsministeren har signalisert at universitetene og høyskolene ikke vil endre tilknytningsform i denne omgang.

Samisk forskning er av avgjørende betydning for at det samiske samfunnet skal bevares og styrkes. Forskning er nødvendig for å styrke næringslivet og sikre arbeidsplasser i de områder der samer bor. Stadig flere politiske beslutninger baseres på forskning, også i Sametinget. Derfor er forskning innenfra av vital betydning. For den samiske identitet er retten til selvbeskrivelse viktig.

Samisk forskning preges i dag av usikkerhet og uforutsigbarhet. Samiske forskere vet lite om hvilke bevilgninger de vil disponere over noen år fram i tid. Blant annet for å øke forutsigbarheten for samisk forskning, fremme innovasjon i næringslivet og sikre kvalitet og effektivitet innen forvaltning og tjenesteyting innenfor samiske institusjoner, tar Sametinget til orde for å opprette et samisk forskningsråd.

Samisk forskningsråd vil bidra til ei vesentlig økning av den samiske forskningsinnsatsen både innen grunnforskning og anvendt forskning. Samisk forskningsråd vil kunne opptre som et strategisk organ som bidrar til fornyelse innen samisk forskning og utvikle et nærmere samarbeid mellom forskning, næringsliv og offentlig forvaltning. Dessuten vil et samisk forskningsråd kunne bidra til at fremragende utenlandske urfolksforskere kan knyttes nærmere opp til de samiske forskningsinstitusjonene. Etterspørselen etter samisktalende personer med høy utdanning er såpass stor at økte muligheter for en akademisk karriere er nødvendig for at ikke disse personene skal forsvinne til andre deler av arbeidslivet. Derfor er det nødvendig med langt flere doktorgradsstipendiater, og dette vil samisk forskningsråd kunne bidra til.

Kvalitet på forskningen blir stadig viktigere, og en større andel av forskningsmidlene bevilges på bakgrunn av kvalitetskriterier. Sametinget ber regjeringen være oppmerksom på at flere av faktorene som benyttes for å måle kvaliteten, f.eks. publikasjoner i internasjonale tidsskrifter og benyttede sitater i ditto tidsskrifter ikke er særlig relevante for samisk forskning, da svært få forskere utenfor det samiske området behersker samisk, og følgelig er mulighetene for å bli sitert eller å få publisert vitenskapelige artikler i internasjonale tidsskrifter svært begrenset.

Sametinget ser for seg ei allsamisk løsning, altså et nordisk samisk forskningsråd underlagt Samisk parlamentarisk råd (SPR). SPR vil være ansvarlig for den overordnede styringen og utnevne styret i samisk forskningsråd. Styret pekes ut for fire år av gangen. Styret tilsetter direktør på åremål og oppretter nødvendige understyrer for de ulike fagdisiplinene. Det er viktig å presisere at selv om SPR vil stå for en overordnet styring av samisk forskning har ikke SPR eller sametingene noen intensjoner om å gripe inn i forskningen. Det er grunnleggende viktig at forskeren har full frihet til å følge etiske og vitenskapsteoretiske prinsipper i sin forskning.

For at samisk forskningsråd skal kunne fungere etter intensjonene behøves det økonomiske midler. Sametingene har ikke tilstrekkelig med midler til dette i dag. Det vil være nødvendig med et tosifret millionbeløp årlig til samisk forskningsråd for at det skal kunne gi de ringvirkningene for samisk forskning og hele det samiske samfunn som er ønskelige. Sametinget ser for seg at departementet bevilger disse midlene til SPR uten andre føringer enn at de skal gå til samisk forskningsråd. Hvis ikke et nordisk samisk forskningsråd lar seg gjennomføre på kort sikt ønsker Sametinget at det opprettes et norsk samisk forskningsråd som på sikt kan utvides til et allsamisk forskningsråd.

Det er viktig at opprettelsen av samisk forskningsråd ikke fører til at Norges Forskningsråd reduserer sine bevilgninger til samisk forskning. Samisk forskningsråd skal føre til økt bredde for samisk forskning, det må ikke medføre kutt i den totale summen som bevilges til formålet.

Dearvvuodaiguin/Med hilsen

Ragnhild Lydia Nystad
Visepresident